

A close-up, artistic photograph of a woman with dark hair, wearing a white spaghetti-strap top, lying down and reading a dark green book. Her eyes are closed, and her expression is peaceful. Her hands are visible, holding the book. The background is softly blurred, showing more of her body and the white fabric of her top.

Bernhard Schlink

Lukija

WSOY

LUKIJA

Bernhard Schlink

LUKIJA

SUOMENTANUT OILI SUOMINEN

WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖ
HELSINKI

Teos on suomennettu Euroopan komission
myöntämän tuen turvin.

Saksankielinen alkuteos Der Vorleser
Copyright © 1995 by Diogenes Verlag AG Zurich
All rights reserved

Suomenkielinen laitos © Oili Suominen ja WSOY 2022

ISBN 978-951-0-49110-2

Kustantaja WSOY

Painettu EU:ssa

E N S I M M Ä I N E N

O S A

Kun olin viidentoista, sairastin keltataudin. Sairaus alkoi syksyllä ja päättyi keväällä. Mitä kylmemmäksi ja pimeämmäksi vanha vuosi kävi, sitä heikommaksi minä menin. Vasta uuden vuoden myötä aloin voida paremmin. Tammikuu oli lämmin, ja äiti sijasi minulle vuoteen parvekkeelle. Näin taivaan, auringon, pilvet ja kuulin lasten leikkivän pihalla. Kerran helmikuussa kuulin illansuussa mustarastaan laulavan.

Kun lähdin omin jaloin Blumenstrasselta, jonka varrella asuimme vuosisadanvaihteessa rakennetun vankan talon toisessa kerroksessa, kävelin kohti Bahnhofstrassea. Siellä olin lokakuuisena maanantaina oksentanut palatessani koulusta kotiin. Olin ollut heikossa kunnossa jo päiväkausia, heikommassa kuin koskaan ennen. Joka askel vaati voimia. Kun nousin portaita kotona tai koulussa, jalat eivät tuntuneet oikein kantavan. Ruokakaan ei maittanut. Ja

jos istuinkin nälkäisenä pöydän ääreen, ruokahalu katosi saman tien. Aamuisin heräsin suu kuivana, ja minusta tuntui että kaikki sisäelimet olivat painavia ja kuin väärällä paikalla ruumiissa. Häpesin heikkouuttani. Häpesin varsinkin sitä että oksensin. Sitäkään en ollut koskaan ennen joutunut kokemaan. Suu täyttyi, yritin niellä kaiken, puristin huulet tiukasti yhteen, panin käden suun eteen, mutta oksennus purskahti suusta ja läpi sormien. Sitten nojasin talon seinään, näin oksennuksen jalkojeni juuressa ja yökkäsin kirkasta limaa.

Nainen, joka otti minut hoiviinsa, käytti melkein pä kovia otteita. Hän tarttui minua käsivarresta ja johdatti minut pimeään porraskäytävän kautta pihalle. Ylhäällä kulki pyykkinaruja ikkunasta toiseen, ja naruilla oli pyykkiä kuivumassa. Pihalla oli puupinoja, ja avoimen verstaanoven takana ulvoi saha ja lensivät lastut. Pihaoven vieressä oli vesihana. Nainen kiersi hanan auki, pesi ensin minun käteni ja läiski sitten vettä kämmenillään päin minun kasvojani. Minä kuivasin ne nenäliinaan.

»Ota tuo toinen!» Vesihanan vieressä oli kaksi ämpäriä, hän tarttui toiseen ja täytti sen. Minä otin toisen, täytin sen ja menin hänen perässään porraskäytävän läpi. Hän otti vauhtia, hulautti veden katukäytävälle ja huuhteli oksennuksen katuojaan. Hän otti minulta toisen ämpärin ja loiskautti toisenkin hulahduksen vettä katukäytävälle.

Hän oikaisi selkensä ja näki että minä itkin. ”Poikaseni”, hän sanoi ihmeissään, ”voi poikase-

ni.” Hän halasi minua. Olin vain hiukan häntä pitempi, tunsin hänen rintansa omaa rintaani vasten, haistoin oman pahanhajuisen hengitykseni ja hänen tuoreen hikensä enkä tiennyt minne panna käsivarteni. Lakkasin itkemästä.

Hän kysyi, missä minä asuin, laski ämpärit porraskäytävään ja vei minut kotiin. Hän käveli minun rinnallani, kantoi toisessa kädessä minun koulu-laukkuani ja talutti toisella minua käsivarresta. Bahnhofstrasselta ei ole pitkäkään matka Blumenstrasselle. Hän käveli nopeasti ja päättäväisesti, ja minun oli helppo kulkea hänen vierellään. Minun kotitaloni edessä hän hyvästeli ja lähti.

Samana päivänä äiti kutsui kotiin lääkärin, joka totesi että minulla on keltatauti. Joskus sitten kerroin äidille tapaamastani naisesta. En usko että itse olisinkaan tullut käyneeksi hänen luonaan. Mutta äidin mielestä oli itsestään selvää, että heti kun vain pystyisin, minun pitäisi ostaa kukkia taskurahoillani ja käydä tervehtimässä ja kiittämässä. Niin minä sitten helmikuun lopussa lähdin Bahnhofstrasselle.

Sitä Bahnhofstrassen taloa ei enää ole. En tiedä, milloin ja miksi se on purettu. Olin monta vuotta poissa kotikaupungistani. Uudessa talossa, joka rakennettiin seitsemän- tai kahdeksankymmenluvulla, on viisi kerrosta ja ullakkokerros päälle, eikä siinä ole erkkereitä eikä parvekkeita, se on sileä ja vaa-leaksi rapattu. Ovisummereiden määrästä näkee että talossa on monta pientä huoneistoa. Niihin ja niistä muutetaan niin kuin ne olisivat vuokrattavia autoja. Pohjakerroksessa on tätä nykyä tietokone-kauppa; sitä ennen siinä oli kemikaalikauppa, ruo-kakauppa ja videovuokraamo.

Vanhassa talossa, joka oli uuden korkuinen, oli neljä kerrosta: pohjakerros timanttihiotuista hiekkakiviharkoista ja sen yllä kolme kerrosta muurat-tua tiiliseinää ja hiekkakiviset erkkerit, parvekkeet ja ikkunankarmit. Pohjakerrokseen ja rappukäytävään johtivat matalat portaat, alhaalta leveät ja yl-

häältä kapenevat, ja niiden molemmin puolin reunusmuuri jossa oli rautakaiteet ja kierukkapäädyt. Ovea kehystivät pylväät, ja ovikatoksen kulmissa istui kaksi leijonaa, toinen katseli katua ylös, toinen alas. Se ovi, josta nainen oli vienyt minut pihan puolelle vesihanan ääreen, oli talon sivuovi.

Jo pikkupoikana olin pannut sen talon merkille. Se hallitsi katukuvaa. Minusta tuntui, että jos se vielä vähän enemmän komeilisi ja leventelisi, joutuisivat viereiset talot väistymään ja tekemään tilaa. Kuvittelin, että talon rappukäytävässä oli stukkokatto, peilejä ja portailla itämaiskuviollinen käytävämatto, jota kiillotetut messinkitangot pitivät paikoillaan. Oletin että herraskaisessa talossa myös asui herraskaista väkeä. Mutta koska talo oli vuosien mittaan tummunut vanhuuttaan ja veturien savusta, kuvittelin nuo herraskaiset asukkaatkin synkiksi, jotenkin omituisiksi, ehkä kuuroiksi tai myrkiksi, kyttyräselkäisiksi tai ontuviksi.

Myöhemmin näin siitä talosta monta kertaa unta. Unet olivat kaikki samankaltaisia, yhden ja saman unen ja teeman variaatioita. Unessa kuljen halki vieraan kaupungin ja näen sen talon. Se on minulle oudossa kaupunginosassa ja korttelissa. Kuljen eteenpäin, hämmentyneenä koska tunnen talon mutta en kaupunginosaa. Sitten muistan nähneeni talon jo ennenkin. En ajattele kotikaupunkini Bahnhofstrassea vaan aivan toista kaupunkia tai toista maata. Olen unessa olevinani vaikkapa Roomassa, näen talon siellä ja muistan nähneeni sen jo

Bernissä. Unen muistikuva saa minut rauhoittumaan; se, että näen talon nyt eri ympäristössä, ei ole minusta sen kummallisempaa kuin tavata sattumalta vanha ystävä vieraassa ympäristössä. Käännyin, palaan talon luo ja nousen portaita. Aion mennä sisään. Painan ovenripaa.

Jos näen unta että talo on maalla, uni kestää pitempään, tai ainakin minä herättyäni muistan sen yksityiskohdat paremmin. Ajan autoa. Näen talon tien oikealla puolella ja jatkan matkaa, ensin hämmästellen vain sitä, että talo, joka ilman muuta kuuluu kaupunkiin kadun varteen, onkin nyt avoimella paikalla. Sitten muistan nähneeni saman talon ennenkin ja olen entistä hämmentyneempi. Kun muistan, missä olen nähnyt sen, käännyin ja palaan takaisin. Tie on unessa aina tyhjä, voin kääntyä renkaat ulvoen ja ajaa kovaa vauhtia takaisinpäin. Pelkään tulevani liian myöhään ja lisään vauhtia. Sitten näen talon. Sen ympärillä on peltoja, joilla kasvaa rapsia, viljaa tai viiniä jos ollaan Pfalzissa, jos taas Provencessa niin laventelia. Seutu on alavaa, korkeintaan hiukan kumpuilevaa. Puita ei ole. Päivä on kirkas, aurinko paistaa, ilma väreilee ja tie kiiltää helteessä. Päätyjen korkeat palomuurit saavat talon näyttämään irti leikatulta, jotenkin riittämättömältä. Ne voisivat olla minkä hyvänsä talon palomuurit. Talo ei ole sen synkemmän näköinen kuin Bahnhofstrassellakaan. Mutta ikkunat ovat aivan pölyiset eikä niiden läpi näe sisään, edes verhoja ei näe. Talo on sokea.

Pysäytän auton tien laitaan ja menen tien poikki ulko-ovelle. Ketään ei ole näkyvissä, mitään ei kuulu, ei edes etäistä moottorin tai tuulen tai linnun ääntä. Maailma on kuollut. Nousen portaat ja painan ovenripaa.

Mutta en avaa ovea. Herään ja tiedän vain tarttuneeni ovenripaan ja painaneeni sitä. Sitten muistan koko unen ja myös sen, että olen nähnyt sen aiemminkin.

En tiennyt naisen nimeä. Kukkakimppu kädessä seisoin ovella summerinappien edessä tietämättä mitä tehdä. Mieluiten olisin kääntynyt kannoillani. Mutta sitten tuli talosta joku mies, kysyi kenen luo olin menossa ja lähetti minut kolmanteen kerrokseen rouva Schmitzin luo.

Ei stukkoa, ei peilejä, ei käytävämattoa. Jos rappukäytävässä joskus kenties olikin ollut julkisivun veroista komeutta, se oli nyt jo mennyttä. Portaiden punainen maali oli keskeltä kulunut, samoin siniä olkapäiden korkeudelle saakka peittävä vihreäkuviainen linoleumi, ja kaiteesta puuttui pienoja, joiden tilalle oli kiristetty narua. Ilmassa oli pesuaineen haju. Ehkä huomasin sen kaiken vasta joskus myöhemmin. Rappu oli aina yhtä kulunut ja yhtä siisti ja aina siellä oli sama pesuaineen haju, johon toisinaan sekoittui kaalin tai papujen tai paistetun lihan tai kiehuvan pyykin haju. Talon muista asuk-

kaista en koskaan tullut tuntemaan muuta kuin nämä hajut, ovien edustoilla näkyvät jalanjäljet ja ovisummerien nimikyltit. En muista koskaan tavanneeni rappukäytävässä ketään talon asukkaista.

En liioin enää muista, mitä sanoin rouva Schmitzille tervehtiessäni. Luultavasti olin opetellut pari kolme lausetta kertoakseni sairaudestani, hänen avustaan ja omasta kiitollisuudestani ja ne minä sanoin hänelle. Hän vei minut keittiöön.

Keittiö oli asunnon suurin huone. Siellä oli liesi ja tiskipöytä, kylpyamme ja kylpykamiina, pöytä ja kaksi tuolia, keittiökaappi, vaatekaappi ja sohva. Sohvaa peitti punainen samettipeite. Keittiössä ei ollut ikkunoita. Valoa tuli parvekkeen oven lasiruu-tujen läpi – ei kovin paljon, valoisaa keittiössä oli vain jos parvekkeen ovi oli auki. Silloin saattoi kuulla pihan puusepänverstaan sahan kirskuvan ja haistaa puun tuoksun.

Asuntoon kuului myös pieni ja ahdas olohuone, jossa oli senkki, pöytä, neljä tuolia, nojatuoli ja uuni. Huonetta ei talvisin lämmitetty juuri koskaan eikä sitä kesälläkään paljon käytetty. Ikkuna antoi Bahnhofstrasselle ja siitä avautui näkymä entisen aseman alueelle, jolla olivat käynnissä jatkuvat rakennustyöt ja jolla jo saattoi siellä täällä nähdä uusien tuomioistuin- ja virastorakennusten perustat. Olohuoneen lisäksi asuntoon kuului vielä ikkunaton vessa. Jos vessa haisi, haisi myös eteinen.

En enää muista sitäkään, mistä me keittiössä puhuimme. Rouva Schmitz silitti; hän oli levittänyt

pöydälle villahuovan ja lakanan ja otti korista pes-
tyn vaatteen toisensa perästä, silitti ja laskosti sen ja
laski toiselle tuolille. Toisella istuin minä. Hän silit-
ti myös alusvaatteensa, enkä minä olisi halunnut
katsella mutta en voinut olla katselemattakaan. Hä-
nellä oli yllään hihatton sininen kotitakki, jossa oli
pieniä vaaleanpunaisia kukkasia. Hartioille ulottu-
vat tuhkanvaaleat hiuksensa hän oli kiinnittänyt
niskaan soljella. Hänen paljaat käsivartensa olivat
kalpeat. Kun hän tarttui silitysrautaan, kuljetti sitä
kankaan päällä ja laski sen kädestään, kun hän tait-
teli vaatteet ja pani ne pois, olivat hänen käsivar-
siensa liikkeet hitaat ja keskittyneet, ja yhtä hitaasti
ja keskittyneesti hän liikkui muutenkin, kumartues-
saan ja oikaistessaan selkensä. Hänen silloiset kas-
vonsa ovat minun muistissani jääneet hänen myö-
hempien kasvojensa peittoon. Jos yritän muistaa
hänet sellaisena kuin hän silloin oli, näen hänet il-
man kasvoja. Ne minun on rakennettava. Korkea
otsa, korkeat poskipääät, vaaleansiniset silmät, täy-
teläiset mutta amorinkaarettomat huulet, voimakas
leuka. Leveät, lujat, naiselliset kasvot. Tiedän, että
pidin niitä kauniina. Mutta en pysty palauttamaan
niiden kauneutta silmiini.

PALKITUN SAKSALAISKIRJAILIJAN KIIHKEÄ RAKKAUSTARINA

1950-luvun Saksa. Michael on 15-vuotias koulupoika, joka kohtaa sattumalta Hannan, parikymmentä vuotta vanhemman naisen, jossa on jotain synkkää ja arvoituksellista. He lipuvat suhteeseen, jossa heitä yhdistää seksin lisäksi kirjallisuus: Michael lukee Hannalle ääneen kaikkea Homeroksesta Tšehoviin. Sitten Hanna katoaa.

Kun Michael vuosia myöhemmin seuraa sota-oikeudenkäyntiä oikeustieteen opintojensa puitteissa, hän kohtaa Hannan uudelleen ja tajuaa ensirakkaudesta jotain järkyttävää.

”Liikuttava, uskallettu, loppujen lopuksi toiveikas.”
New York Times Book Review

”Kaunis ja häiritsevä.”
Los Angeles Times

”Filosofisesti elegantti ja moraalisesti monitahoinen.”
New York Times

Palkittu kirjailija Bernhard Schlink syntyi 1944 Bielefeldissä, työskentelee myös juristina ja asuu Berliinissä ja New Yorkissa. Hänen tunnetuimpiin töihinsä kuuluu vuonna 1995 ilmestynyt, yli 50 kielelle käännetty Lukija, josta tehtiin myös Oscar-palkittu filmatisointi.